

EKONOMIA

JENARO GARATE

GURE BASERRI ETA BASERRITARREN ARAZO LARRIA

Ingalaterrako Charles printzeak Parisen duela hilabete gutxi esandakoarekin hasiko gara:

«Les impératifs du commerce et les implacables rigueurs des “avantages comparatifs” doivent-ils nous amener à faire entrer les traditions et la vitalité de la vie et de la culture rurales dans la camisole de force d’une industrie comme les autres?»

Gure baserrien hustea eta oraindik baserritar irauten dutean etorkizun iluna jakinak dira, itxuraz behintzat. Baina ez behar beste, ikusiko dugunez.

Gaur egun, arazo ekonomiko garrantzitsu gutxi azter daiteke mundu zabalean gertatzen denari gainbegiratu gabe. Batetik, mugak eraitsiz goazelako bazter askotan. Bestetik, informatikari esker mundu guztiko berriak berehala daudelako ororen esku bazter guztietan. Eta horrela dago gure baserria mundu guztiko laborantzarekin lotuta.

Lehenbizi, zera ikusten da argi: baserrien krisia ere, gizarteak egin duen izugarritzko aurrerakadatik datorrela, neurri handi batean. Batezbeste, lurbira osoari buruz zentzuz egindako kalkuluek ematen dute produzitzen dena baino heren bat gehiago egiteko gai dela gizartea.

Asiako nekazaritza, 1980-1998 bitartean egin den aurre-
rapenari esker, erritmo bizkorragoan doa egungo emaitzen gorakada demografiarena baino. Dagoeneko Txinan lortu dute bakoitzeko 2.500 kaloriako muga gainditzea. Hegoamerikan eta Ertamerikan antzeko zerbait gertatzen ari da (salbuespenekin, Bolivia, adibidez). Afrika dugu, oraingoz, abiada honetara heldu ez dena, lurralde askotan.

Demografiari buruz, zera ari gara datoetatik jasotzen: behar materialak zenbat eta errazago lortu, hainbat eta txikiagoa dela herri-kopuruen gehitzea, zerbait gutxitzen hasten ez badira.

Esandakotik, bi ondorio: bata, gosearen arazoa, Afrikan izan ezik, konponbidean doala. Bestetik, jatekoak gainezka egiten daudela Europako almazenetan, bezerorik ezean. Garbi dago arazoaren neurri internazionala.

Baina ez pentsa gero, konpetenziaren jokoa nagusi denik bazter guztietan! Hona hemen zer ekarri berri duen *Le Monde Diplomatique*-k:

«Ainsi la Suisse, l'Autriche, la Corée et le Japon, qui protègent très fortement leur agriculture (et donc, leurs producteurs, leurs paysages et un peu leur identité nationale qui, autrement, seraient balayés par la concurrence mondiale), ne jouent pas le jeu du libre-échange. Si, par exemple, le riz devait entrer dans l'archipel nippon à son cours mondial, aucun des 1.600.000 riziculteurs japonais ne pourrait survivre. Faut-il les sacrifier sur l'autel du libre-échange?»

Gizarte osoari dagozkion arazoei gainbegiratu ondoren, goazen gure baserritarrengana.

Gure baserritar urrien arazoa aparta da kasu eta puntu askotan. Sarritan behintzat, banakako etxeetan bizi dira, euren lur-sail, baso eta naturan itsatsita. Horregatik, baserritarrak bere lanbide-lanpostua galtzen duenean, ez du, soilik, beste lanpostu baten bila jo behar, ez. Baserritarrak, askotan, bere etxebizitza galdu/aldatu egin behar du, bere hizkuntza baserrian eseki, bizigiro zeharo berrira nahitanahiez ohitu.

Baliteke, bai, langile-sindikatuiek lanpostua galtzeari begiratzea, eta ugazaba-sindikatuiek lanbidea, enpresa galtzeari. Baina askoz gehiago merezi eta behar dute gure baserritarrek.

Baserria, baserritarrak izan dira, gure herri askotan, euskararen eta euskaldun-izatearen iturri eta emaile oparo, hitzez eta egitez. Ohiturak, tradizioak, era guztietako ikusmirak ekarri izan dizkigute kale-herrira. Behin eta berriz baserritik etorritakoek berreman eta berpiztu izan digute kalekumeok galdu eta hil izan dugun euskal tradizio aberatsa. Guk ez dauzkagu 1.600.000 arroz-nekazari, japoniarrak bezala; gure nekazari-kopurua urria da, batez ere gaur egun. Baina baserritarren arazoa euskal gizartearen arazoa da, beste edozein bezalakoa edo handiagoa, gure izakeraren, gure nortasunaren muinean

izan direlako orain arte beti. Charles Galeseko Printzearen hitzak berraipatuz bukatuko dut:

«Baserri-munduko tradizio eta bizindarra, beste edozein industriaren bortxa-alkandoran galaraziko ote dugu ba?»

VOLKSWAGENWERK AG —VW— OSPETSUAREN KRISIA

Euskal Herriko (Iruñeako lantegia dela eta, lehenbizi) arazoenez, ondo etorriko zaigu argitasun apur bat enpresa honen egoeraz.

- *Barne-eraketa* VW 1937an naziek fundatua izan zen, eta 1960an desnazionalizatu. Baina Sajonia Beheko Estatuak eta langileek bat eginik, gehiengoa dute, beste partaide pribatuen gainera. Hor dago VWen bereiztasun garrantzitsua bertako zuzendarientzat. Baita ere, gogoan eduki, VW taldekoak direla Seat eta Skoda.

- *Salmenta-kopurua*. European lehena da. 1992. urtean, VWek 2,32 milioi kotxe saldu zituen; Peugeot-ek 1,64 milioi; GMk 1,64; Fiat-ek 1,55; Ford-ek 1,52; Renault-ek 1,43.

Baina askoz gehiago saldu-asmoz, hedakunde garestiegiak egin zituen, krisi gogorra sortuz.

- *Produktua*. Kalitatezkoa. Orain arte bere izen onari esker garestiago saldu ahal izan du. «Golf» modeloa izan ezik, serie motzegiak lantzen omen ditu. Konpetentziak —frantsesak, adibidez—, kalitate berdin samarrekoak, merkeago eskaintzen ditu gaur egun.

- *Etekinak eta kostuak*. 1992an irabazi garbiak %80 jaitsi ziren: 147 milioi DM. Lan-kostuek salmenten %25 jaten dute VWn; Renault eta Peugeot-en %17-%19 besterik ez. Alemaniako langileak ondo eratuta daude bertako enpresa-egituran eta beste auto-enpresatako langileek baino opor luzeagoak dituzte. Aurten soldatak %4,9 igotzea lortu dute.

- *Programak*. Ferdinand Piëch Lehendakari berriaren ardura nagusia kostuak omen dira: 1994. urtea bukatu aurretik, 30.000 lanpostu kentzekotan omen dabil —12.500 Alemaniako—, Baina, agian, gehiagoren beharretan dago. Analistek diotenez, Alemaniako motor-industriak behar dituenak baino %35-%40 langile gehiago dauzka.

Eta F. Piëch-ek bete berri duen asmo nagusia, euskaldun bat kontratatzea izan da, maila gorenean enpresaren ibilbidea zuzentzen lagunduko diona: Ignacio López Arriortua.

Gizon hau, 1941ean Zornotzan jaio eta Bilbon egin zen ingeniari. Erosketa-antolatzaile bikaina baino askoz gehiago da. 10 lan-ordu zuzenetan kotxe bat egingo duen faktoria eraikitzean datza bere ametsa, «Plateau 6» deritzana. Europa eta Amerikako enpresa askok, 40 lan-ordu behar ditu horretxetarako. Ez litzateke marka makala izango. Eta faktoria hori Euskal Herrian kokatuko balitz, askoz hobeto.

GAURKO KRISIAREN DIAGNOSTIKO APAL BAT

Edozein gaitz sendatzeko hiru jakintza-sail behar ditugu: bat, gaixo dagoen gorputz-osagaiak —ad. bihotzak— zer egiten duen, zertarako den (sendakuntzaren jomuga, helburua); bi, zelan dagoen (errealitatearen ezaguera); hiru, zein eragiketa, zein sendagai doitu behar zaion (zientzi teknologiazko jakintzak). Ekonomian berdin da. Gaur egun jarduera ekonomikoa ondo ezik baldin badago, hirurak ezagutu behar ditugu: ekonomia normala, egokia —gure helburua— zein den; oraingo egoeraren berri zehatza eta zientzi teknikak, hemendik aurrera bere onera eramateko.

Guk, orain, lehenbiziko gaiari gainbegiratuko diogu. Hor ere hiru ezagutza-sail berberak behar ditugu: nora jo nahi dugun, non gauden, eta zer egin.

Bigarrenko puntua jorratuko dugu: non gaude ekonomiaren jomugei dagokienez?

Lau ekonomi mota orokor ezagutzen ditugu:

- Jomuga nagusia, eboluzioak darabilen bideari jarraituz, a u r rerabideari lotzea da. Hayer da ekonomia honen aitzindari gaur egun. Azoka da batuta, eta gu dantzari soilak. Ez du ardurarik gizaki batzuen eta giza talde batzuen galeraz, herri oso edo zatien eutanasiaraz, «selekzio naturalaren eraginez» izango bada. Gure ekonomia internazionalen bizi-bizi dagoena.

- Azken jomuga Gizartea da. Hau izan da sozialismoaren oinarritzko joera. Batzuetan gizakia Gizartearen menpe dagoela esanez, bestetan Gizarteak, ondo eratuta egongo denean, gizakia askatuko duela aldarrikatuz. Sozialismo ekonomikoak zen-

tralismora jo izan du, planifikazio orokorrera. Jomuga honek gure garaiko praxian porrot egin duela esan daiteke.

- Liberalismo-mota bat. Liberalismo ekonomikoak bi adar ditu, enbor beretik sortuak. Batak zera dio: gizaki soilaren askatasuna lortzeko, Estatuaren eraginak ahalik eta txikiena izan behar du. Beste adarrak, berriz: gizaki soilaren askatasuna lortzeko, Estatuaren eginbeharra oso garrantzitsua da. Benerako liberalismo ekonomikoa, tradizioz besterik ez bada, lehena da, Estatuaren zeregina erabat murriztearen aldekoa, Adam Smit-ekin bat datorrena, gaur egungo mendebaldean teoria gidari dena gehienbat.

- Liberalismo ekonomikoaren bigarren adarra, ezkerreko liberalena da. Keynes da ekonomi mota honen buru. Batez ere *General Theory* bere liburu garrantzitsuenean esan zuenagatik:

«Geroari eta onura sozial orokorrari so egiteko eta efizientzia marginala kalkulatzeko, posizio egokian dagoenez, Estatuak ikustea espero dut gero eta gehiago zuzenean arduratzen luzerako inbertsiogintzan.»

Hori da munduko politiko eta funtzionari gehienek Maisu eta Profeta den Keynes-ek eginiko aldarrikapena.

Eta hortxe gaude gu, keynesismoan murgilduta, baina ur liberal klasikoetan, kontraesan nabarian. Eta hor egotean bat datoz gobernuak eta langile-sindikatuak. Eta sarritan baita enpresariak ere.

Gobernuek protagonismoa nahi dute: gauzak asmatzen, esaten eta egiten azaldu. Keynesen profezia bete.

Langile-sindikatuak, berriz, aldatu egin dira krisi-garai honetan: lehen, enpresak sozializatu, soldatak jaso eta lan-egunak gutxitu nahi izaten zuten gehienbat. Baina orain, oster, zera nahi dute: Gobernuek enpresak behartzea lanpostuak mantentzera.

Eta enpresariak ere beti ari dira gobernuari zerbait eskatzen, gobernuari zeregin eta eragin gehiago emanean.

Eta hemen dator, jomugen aldetik, krisi honen larritasun nagusia: ez dela sortzen enpresari berririk, ogibidetzat enpresa-bidea hartzearen kontra jarri dugulako den-dena. Enpresari berriak oztipo izugarri hauek ditu:

Gobernuaren aldetik, zerga izugarriak, gobernu izugarri «eraginkorrak» mantentzeko.

Langile eta sindikatuen aldetik, enpresari-bidea hartzen duenari ezarri nahi zaion zama itzela da: hartuko dituen langileen erantzule izan behar du beti-betirako, ogibidea hil arte eskainiz. Hori da lanpostu fijoak exigitzean eskatzen zaiona enpresariari.

Eta denok, gizatasunik gabeko txartela eseki diegu lepoan.

Gaurko mundu zabaleko giroan eta sisteman, azoka librearen garaian, enpresari berririk gabe gure ekonomia atzera eta atzera joango da. Enpresa berririk gabe ez dago ekonomia indartzerik eta gutxiago berritzerik. Hori garbi dago. Gaizki dihardugu, beraz, gure errentadun izan nahiaz arriskua eta berriztea eragozten. Zer pentsatu asko dago hor. Zer sistema-modu nahi dugu etorkizunerako?

IKUSKIZUNAK

BEGOÑA DEL TESO

BERLINALEKO ESKAPARATEA PASA ETA BARRURAGORANTZ

Egunkaria irakurtzeko ohitura arriskutsuari atxikia bazaude, aspaldi jasoko zenuen aurtengo zinemaldi berlindarraren porrotaren berri zehatza... Desde luego, erraza zara engainatzeko, lagun. Inork esan al dizu inoiz egunkariak luzatzen dizuten guzti-guztia ez sinesteko? Ba, kontuz ibili zinema-festak hizpide direnean.

Zinemaldi baten giroa azaltzera natorkizu. Horrela, hemen-dik aurrera batek baino gehiagok bidalitako kronikak hobeto ulertuko dituzu eta... Hala-holako diren egiei hola-halako diren gezurrak erantsiko dizkiezu lasai asko.

Lehenik eta behin, zera jakin behar duzu: egunkarietako buruei, printzipioz, Sail Nagusia baino ez zaie interesatzen. Eta, berez garrantzirik handiena duen hori, zinemalditako erronkarik galbidetsuena bada ere, konpromezu handiz eta